

5. csoport. 5. Hasonlítsd össze a regényt és a filmet! Neked melyik tetszett jobban és miért?

A felkészülés örömét az is bizonyította, hogy a gyerekek lelkesedtek a regényért, sokat rajzoltak, nagyszerű térképet készítettek a Pál utca környékéről és modellt a grundról.

Csak megemlítem, hogy hasonló módszerrel dolgoztam fel a 6. osztályban Gárdonyi Egri csillagok című regényét. Itt azonban minden csoport *A* és *B* feladatokat tartalmazott. Az *A* feladatok inkább az eseménysorhoz, a *B* feladatok a szereplők jellemzéséhez, kiegészítő munkákhoz kapcsolódtak. Így minden tanulóra két feladat jutott. Természetesen a 6. osztály anyagának megfelelően a jellemzés nagyobb súllyal szerepelt.

Nem állítom, hogy a házi olvasmányok feldolgozásának egyedüli üdvözítő formáját találtam fel. De azt állíthatom, hogy munkám eredményesebb volt, mint a régi módszerekkel.

ÖSSZEGEZÉS:

1. A tanulók zavartalanul olvashatták a művet.
2. Minden szorongástól mentesen készülhettek fel az általuk választott feladatból.
3. Minden tanuló részt vett a munkában.
4. Az írásbeliség ugyan elsikkadt, de sokirányú készségfejlesztésre adódott lehetőség.
5. A felkészülés irányítással, de önállóan történt.
6. Kollektív, összehangolt munkára volt szükség.
7. A tanulók hozzázoknak a tudatos olvasáshoz. Valami mélyebb élményt keresnek, mint *csak* felszínes szórakozást, időtöltést. Ennek egyik jó jele akkor mutatkozik, amikor nem ugorják át a sűrűn teleírt lapokat csak a párbeszédés részeket keresve. Erre pedig nevelni kell őket.

Munkám eredményességén fellelkesedve elhatároztam, hogy a következő tanévben a 7. és 8. osztályos házi olvasmányokat is hasonló módszerrel dolgozom fel.

Soha ennyit nem beszélünk a tanulók olvasási készségének fejlesztéséről, az olvasás megszerettetéséről. Akinek van hozzá kedve, próbálja ki ezt a módszert, esetleg fejlessze tovább, alakítsa át egyéniségének és körülményeinek megfelelően! S ha valakit érdekel a 6. osztályos anyag, azt is szívesen közrebocsátom.

SZEPES LAJOS

Pécs, Tanárképző Főiskola

Ami a legújabb kiadású IV. osztályos olvasókönyvből is hiányzik

Az ember idegrendszeréről szóló olvasmányra gondolok, és röviden azt is felvázolom, hogy miért hiányolom.

Az általános iskola alsó tagozatában a korszerű műveltség elemeinek átadásában központi helyet foglal el az *olvasókönyv*, olvasmányaiival és a *környezetismeret* komplex ismeretanyagával. Mindkét tárgy a természet és a társadalom törvényszerűségeire, többek között a munkára és magára az emberre vonatkozó elég széles körű ismeretanyagot közvetít megfelelően csoportosított témakörökben.

A IV. osztályos olvasókönyv a mesék, mondák, az otthon és az iskola, a nép élete régen és ma, ünnepeink, a természet világa és az emberi munka című témák után *testünk és ápolása* című témakörben foglalkozik az emberi szervezet és az egészséges életmódra nevelés több fontos kérdésével. A lélegzés, a szív és a vérkeringés, érzékszerveink című egységekhez azonban az egészséges életmódra nevelés és a tudományos világnézet formálása érdekében kiegészítésül és betetőzésül feltétlenül odakívánkozik az emberi életműködések központi irányító szervéről, az idegrendszer működéséről és jelentőségéről a 10 éves gyermek értelmi fejlettségi szintjén egy kis olvasmány.

Az olvasókönyv a szóban forgó fejezetben megfelelő szinten nyújt ismeretet a különböző szervek, érzékszervek működéséről és védelméről. Az emberi szervezet központi irányító szervéről, a gondolkodás, a tanulás, a beszéd központi szervéről, az *idegrendszerről* azonban nem

esik szó a könyvben, ami pedig napjainkban, a társadalmi fejlődés mai fokán, a XX. század vége felé, amikor az akcelerált fejlettségű gyermek ebben az életkorban már olyan sokféle ismerettel rendelkezik, nélkülözhetetlen.

Felmerülhet ugyan az a nézet, hogy az idegrendszer és működésének főbb elvei meghaladják a IV. osztályos tanulók értelmi fejlettségi szintjét. De ezzel szemben áll az a meggyőző érv, hogy minden ismeretet lehet *különböző fejlettségi fokon*, különböző fogalmi mélységben, ugyanakkor a tudományos igazságnak megfelelő szinten nyújtani, amint ezt az olvasókönyv már említett olvasmányai is példázzák.

Az idegrendszer mint IV. osztályos olvasókönyvi téma felvétele mellett még további nyomós érvek is szólnak.

Mellette szól az általános iskola *társadalmi funkciója*, amely korszerű, tudományos ismeretek nyújtásával készíti fel a gyermeket egyéni és társadalmi életfeladatainak megoldására. Az alsó tagozaton a különböző szaktudományok csupán egy részének ismeretanyagát tanítjuk külön tárgyként. Így kerül különböző társadalmi, történelmi, természetismereti, egészségügyi ismeretanyag az olvasókönyvbe, amely aztán a felső tagozaton külön tantárggyá válik.

Jelentős az idegrendszer tárgyalása már ezen a fokon *világnézeti* szempontból is. A 9–10 éves gyermekben különböző környezeti hatások, nevelés következtében sok helytelen nézet, elképzelés él a lélekről, a pszichés működésekről. Misztikum, titokzatosság, tudatlanság tapadhat ezekhez a jelenségekhez, ha idejében nem tudatosítjuk bennük a pszichés jelenségek valószínűségi összefüggéseit, anyagi jellegét. Az idegrendszerrel elemi ismereteket nyújtva a gyermek nagyon is konkrétumokhoz kapcsolódó gondolkodására támaszkodva egyszerűvé, érthetővé válnak a különböző pszichés jelenségek, mint a látás, a hallás, az eredményes tanulás, a vizuális, auditív és gondolati beidegzés összefüggései, az idegrendszer kifáradása. Láthatott már vak, süket, dadogó, beszélni nem tudó, vagy idegileg kimerült embert, ami a tapasztalt jelenség, és idegrendszer működészavara, fogyatékossga közötti összefüggést számára konkrétan érzékelteti. Az érzékszervek és az agy, az idegrendszer működésének megismerésével a lélekről szóló misztikus tanítások elvesztik hatásukat és a gyermek előtt a pszichés jelenségek anyagi, fiziológiai-pszichikai összefüggései, törvényszerűségei érthetővé válnak.

Jelentős *gyakorlati érvek* is alátámasztják, hogy az idegrendszer kérdésével a IV. osztályban foglalkozunk. Ebben az életkorban vetődik fel először a szülők körében gyermekük jövőendő életpályája. A szülők túlzott becsvágya a gyermek idegrendszerének súlyos megterhelését okozhatja. Az idegrendszer súlyos megterhelését eredményezheti a tanulók egy rétegénél a különböző különórák sokasága. Az általános iskolában ma már nem beszélhetünk tantervi maximalizmusról. Annál inkább szülői becsvágyból fakadó idegrendszeri terhelésről, ami különösen a gyengébb idegrendszerű gyermekeket viseli meg. Ha náluk az idegrendszer strukturális adottságához kedvezőtlen környezeti hatások, helytelen nevelési módszerek kapcsolódnak, akkor az ilyen gyermek a hátrányos helyzetű tanulók kategóriájából könnyen a veszélyeztetett, legalábbis mentálhigiéne szempontjából veszélyeztetett helyzetben élő tanulók csoportjába kerülhet.

A technikai, társadalmi fejlődés eredményeként napjainkban úgyszólván minden családban van *televízió*. Amilyen hasznos információs és szórakoztató eszköz, olyan káros is lehet a válogatás nélküli televíziózás, különösen a kisiskolás és a serdülőkorú gyermekekre. Helytelen nevelés, nem megfelelő lakáskörülmények és egyéb okok következtében a válogatás nélküli televíziózás kisiskolás korú gyermekek körében is gyakran a késő esti órákba nyúlik. Az ilyen idegrendszerileg túlzottan igénybe vett gyermek másnap már fáradtan ébred, nem is szólna a gyermekeknek nem való műsor káros hatásáról, valamint a vizualitásban rejlő erős szuggesztív hatás esetleges bénító vagy károsító hatásáról. Tartósan mindez az idegrendszer súlyos terheléséhez, ingerlékenységhez, idegességhez vezethet, ami különösen a gyengébb idegrendszerű gyermekek otthoni, iskolai és iskolán kívüli magatartásában káros következményekkel, zavarokkal járhat.

A 10 éves korú *falusi vagy városi* környezetben élő gyermek idegrendszerét sok egyéb hatás is terhelheti, vagy veszélyeztetheti. A túl sok olvasás, tanulás, szobai tartózkodás, vagy éppen a szabadban végzett féktelen mozgás, rohangálás, a gyermek játékában adódható veszélyek, a fáról, kerékpárról leesés idegrendszeri működési zavart, agysérülést okozhat.

Az *életszerűség*, az iskola és az élet kapcsolatának elve is alátámasztja egy ilyen jellegű olvasmány szükségességét a tankönyvben. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az iskola a gyermekeket és rajtuk keresztül a szülőket is neveli, amikor az idegrendszer funkciójára, épségének és egészségének védelmére tanít, nevel.

A fentiek mindenki előtt meggyőzően bizonyíthatják: indokolt, hogy már az *alsó tagozaton* is foglalkozunk ezzel a felgyorsult élettempójú, „ideges” korunkban nagyon is aktuális kérdéssel, amelyet a Tanterv és a Nevelési terv is szorgalmazzon.

Az állami oktatás helyzetének és feladatainak felülvizsgálata nyomán hozott párhathározat a tantervi korrekcióra módot ad.

A IV. osztályos tanulók szintjén az *olvasmány* tartalma a következőképpen alakulhatna:

AZ IDEGRENDSZER

A körülöttünk levő világról, a tárgyakról, a jelenségekről és szervezetünk állapotáról az *idegrendszer* segítségével tájékozódunk. Ha kezünkbe veszünk egy almát, érzékeljük simaságát, szemünkkel látjuk a színét, nyelvünk érzékeli az ízet. Ha fáj a fogunk, ha szomjasak vagyunk, az idegrendszer segítségével szerzünk mindezekről tudomást.

Erzékszerveinkben és minden belső szervünkben *idegvégződés*ek találhatók. Minden idegvégződésre más *inger* hat. A szem idegvégződéseire a fény inger, a fül idegvégződéseire a hang inger hat. A szervezetünket érő ingereket számtalan *idegszál* vezeti az idegrendszer központjába, az *agyba*. Az idegrendszer segítségével szerezzük ismereteinket. Az idegrendszer működése egy telefonközpont-hoz hasonlítható.

Testünkter a vérerekhez hasonlóan fehéres színű idegek hálózattá be. Az idegrendszer központja az *agy* és a *gerincagy*. Az agy a legfontosabb szervünk, gondolkodásunk, érzelmeink, cselekvéseink központja. Ezért nagyon kell rá vigyáznunk. Az agy a fej homloki részétől hátrafelé húzódik. Kívülről a koponya csontjai védik. Súlya felnőtt embernél átlagosan 1400 gramm. Az agy többmillió *idegsejt*ből áll. A látás, a hallás, az olvasás, a tanulás, a beszéd, a gondolkodás és a cselekvés az agysejtek működésével, munkájával jár együtt. Huzamos tanulás, szellemi munka kifárasztja az agysejteket. Ilyenkor egy kis játék, testi munka felfrissít.

Ha bevágod az ujjadat, ha a lyukas fogad fáj, akkor az érző ideg jelzi a fájdalmat. Írásnál, olvasásánál, egyéb munkánál a mozgóidegeknek, emelésnél a gerincagynak van fontos szerepe. A szív, a tüdő, a gyomor és a többi belső szervünk működését is idegek szabályozzák.

Kíméljük idegrendszerünket, óvjuk épségét!

Az idegrendszert éppúgy érheti *sérülés*, *gyulladás* és más *betegség*, mint a többi szervünket. Az agy és a gerincagy sérülése súlyos következményekkel jár. Az idegsérülés gyakran okoz bénulást. Ha valaki magasról a sarkára esik vagy nagy erővel üti be a fejét, agyrázkódást kaphat.

A gyermekek és a serdülők idegrendszere még fejlődésben van, ezért idegrendszerük érzékenyebb. Náluk különösen fontos az egészséges *életrend*, napirend. A késő esti órákba nyúló olvasás, tanulás, televízió nézés, izgalom árt idegrendszerüknek és ingerlékenységhez, idegességhez, végül idegösszeroppanáshoz vezethet. Egyesek, főleg a felnőttek, nyugtató- vagy izgatószereket használnak. Ez káros is lehet.

A rendszeres életmód, a helyes szórakozás, a foglalatosságok váltakozása, a kirándulás, a szabad levegőn tartózkodás biztosítja leginkább *idegrendszerünk egészségét*.

Az idegrendszer működését *Pavlov* kiváló orosz kutatóorvos tanulmányozta.

ÖSSZEFOGLALÁS

A külvilág tárgyairól és jelenségeiről az egész testünket bebábozó idegrendszer tájékoztat. Az idegrendszer központja az agy, a gondolkodás, az érzelmek és az akarat, a cselekvés irányító szerve. Mértéktartó és rendszeres életmód biztosítja leginkább idegrendszerünk egészségét.

Megjegyzés: Az olvasmány tartalmi mondanivalóját képes illusztráció támassza alá!

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK:

1. Mihez hasonlítható az idegrendszer?
2. Mi az idegrendszer szerepe az ember életében?
3. Mi ártalmas idegrendszerünkre?
4. Figyeld meg ideges emberek viselkedését!
5. Kérdezd meg szüleidet, tanítódát, hogy mire kell ügyelned idegrendszered védelmében?

Ne idegeskedj!

Törekedj önuralomra!

